

Φ. ΝΙΤΣΕ

Τοῦ φαίνεται, ὅτι θὰ ἐσκέφθησαν ἓνα κόσμον, ὅπου ἕκα-
 στος θὰ ἐλογίζετο εὐτυχής, ὑπὸ τὸν μόνον ὄρον, νὰ κα-
 τορθώσῃ νὰ σώσῃ τὴν ζωὴν του. Ἄλλ' ὁ ὄρος «ζωή»
 δὲν ἐκφράζει εἰμὴ τὸ ἐλάχιστον. Ἡ ζωὴ δὲν ἀπαιτεῖ μό-
 νον τὴν διατήρησιν τοῦ ατόμου, ἀλλ' ὡσαύτως καὶ τὴν
 ἀναπαραγωγὴν καὶ, κατὰ περαιτέρω συνέπειαν, εἶναι ἀκρι-
 βῶς μία θέλησις τοῦ δύνασθαι. Οὕτως, εἶναι προφανές,
 ὅτι δὲν ὑφίσταται διαφορὰ, κατ' ἀρχήν, μεταξὺ τῆς νέας
 καὶ τῆς παλαιᾶς διατυπώσεως τῆς ιδέας αὐτῆς, διότι ὁ
 ἀγὼν περὶ ὑπάρξεως ὁδηγεῖ ἀναποδράστως, εἰς τὴν πάλην
 περὶ τῆς δυνάμεως καὶ εἰς τὸν ἀγῶνα διὰ τὴν ἰσχύν. Ὑπὸ
 τὴν ἔποψιν αὐτὴν, τὸ δίκαιον εἶναι μέσον εἰς τὸν ἀγῶνα
 περὶ τῆς δυνάμεως. Ἄλλ' ἀπολύτως λαμβανόμενον, ὡς μέσον
 κατὰ τοῦ ἀγῶνος γενικῶς, θὰ ἦτο ἀρχὴ ἐχθρική πρὸς τὴν
 ζωὴν, ὁλεθρία διὰ τὸ μέλλον τῆς ἀνθρωπότητος καὶ τῆς
 προόδου.

Ἦδη ὁ Λασσὸλ ¹²⁾ εἶχε παρακάμψει τὴν θεωρίαν αὐτὴν,
 διακηρύξας, ὅτι ἡ περίοδος τοῦ δικαίου ἀποτελεῖ μίαν ἐλά-

¹²⁾ Σ. Μ. Ferdinand Lassalle εἰς ἓκ τῶν ἰδρυτῶν τοῦ Γερμανικοῦ
 σοσιαλισμοῦ (1825-1864). Υἱὸς πλουσίου Ἰσραηλίτου ἐμπόρου, ἐ-
 γένετο ἐν ἀρχῇ γνωστὸς ἀπὸ τῆς ἀναμίξεώς του εἰς τὸ σκάνδαλον
 τῆς κομήσεως Hatzfeld, τὴν ὁποίαν ἐβοήθησε διὰ νὰ διαζευχθῇ
 τὸν σύζυγόν της. Ἀναμιχθεὶς εἰς διάφορα δημοκρατικὰ καὶ ἐργα-
 τικὰ κινήματα, ἐφυλακίσθη ἐπανειλημμένως. Τῷ 1862 προσπάθησε
 νὰ ὀργανώσῃ ἐργατικὸν κόμμα, τοῦ ὁποίου συνέταξε καὶ πρόγραμ-
 μα, ἐν Βερολίῳ. Φυλακισθεὶς πάλιν, ἐδημοσίευσεν σειρὰν μονογρα-
 φῶν καὶ προκηρύξεων, ἀπόστολος τῆς ιδέας ὀργανώσεως ἐργα-
 τικῶν Ἐνώσεων τῇ βοήθειᾳ τοῦ Κράτους. Ἐρασθεὶς μιᾶς νέας ἐν
 Γενεύῃ, προῦκαλεσεν εἰς μονομαχίαν τὸν μνηστῆρά της, ὑπὸ τοῦ
 ὁποίου ἐφονεύθη. Ὁ Λασσάλλ ἔγραψε καὶ φιλολογικὰ καὶ φιλο-
 σοφικὰ ἔργα, ἐξ ὧν καὶ ἐν «περὶ τῆς μελαγχολικῆς φιλοσοφίας τοῦ
 Ἡρακλείτου τοῦ Ἐφεσίου».

χιστα ἐνδιαφέρουσαν περίοδον ἐν τῷ βίῳ τῶν λαῶν. Ἡ χαρά, τὴν ὁποίαν ἐμπνέει εἰς τὸν Νίτσε ὁ ἀγὼν, αὐτὸς καθ' ἑαυτὸν ὡς ἀγὼν, διαφέρουσα, τόσον, ἀπὸ τὸν τρόπον, καθ' ὃν βλέπουν τὰ πράγματα οἱ νεώτεροι ἀνθρωπισταί, εἶναι χαρακτηριστική. Δι' αὐτόν, τὸ μεγαλεῖον μιᾶς προόδου ἀπόκειται νὰ μετρηθῇ, ἀναλόγως τῆς σοβαρότητος τῶν θυσιῶν, τὰς ὁποίας κοστίζει ἢ ἐπίτευξις της. Ὑγιεινή, διατηροῦσα ἐν τῇ ζωῇ ἑκατομμύρια ἀσθενῶν καὶ ἀνωφελῶν ὄντων, τὰ ὁποῖα θὰ ὄφειλον ν' ἀποθάνωσι, δὲν ἀντιπροσωπεύει καμμίαν πραγματικὴν πρόοδον. Μετρία, ἡρεμος εὐτυχία, ἐξασφαλιζομένη, εἰς, ὅσον τὸ δυνατόν, μεγαλύτερον ἀριθμὸν ἀθλίων δημιουργημάτων, τὰ ὁποῖα, ἐπὶ τῶν ἡμερῶν μας, ὀνομάζονται ἄνθρωποι, δὲν ἀποτελεῖ, οὐδ' αὐτή, πραγματικὴν πρόοδον. Ἀλλὰ κατ' αὐτόν, ὅπως καὶ κατὰ τὸν Ρενάν, πραγματικὴ καὶ μεγάλη πρόοδος θὰ ἦτο, εἰς ἐπετυγχάνετο, ν' ἀνατραφῇ ἓνα γένος ἀνθρώπων μεγαλύτερων, ἰσχυροτέρων ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους, οἱ ὁποῖοι μᾶς περιστοιχίζουν, ἀκόμη καὶ ἄν, διὰ νὰ δημιουργηθῇ ὁ Ὑπεράνθρωπος αὐτός, παρίστατο ἀνάγκη νὰ θυσιασθῶσι χιλιάδες κοινῶν ἀνθρώπων. Αἱ οὐτοπίαί, περὶ τοῦ μέλλοντος, τὸ ὁποῖον ὀνειροπολεῖ ὁ Νίτσε, ὅσον ἀφορᾷ τὴν ἀνάδειξιν τοῦ Ὑπερανθρώπου καὶ τὴν παρ' αὐτοῦ κατάληψιν τῆς ἐξουσίας ἐν τῷ κόσμῳ, παρουσιάζουν τόσην ὁμοιότητα μὲ τὰ, εἰρωνικὰ κατὰ τὸ ἥμισυ, ὄνειρα τοῦ Ρενάν, περιγράφοντος ἓνα νέον Ὀλυμπον, ἓνα πραγματικὸν ἐργαστάσιον θεῶν (Φιλοσοφικοὶ διάλογοι), ὥστε εἶναι δύσκολον ν' ἀμφιβάλλῃ κανεὶς περὶ ἀμέσου ἐπιδράσεως, τοῦ Ρενάν ἐπὶ τοῦ Νίτσε. Ἀλλ' ὁ Ρενάν, γράφων, ὑπὸ τὴν καταθλιπτικὴν ἐντύπωσιν τῆς Κομμούνας τῶν Παρισίων, ἐξήταζε τὰ ὑπὲρ καὶ τὰ κατὰ ἢ γνώμη τοῦ Νίτσε ὅμως ἀπεκρυσταλλώθη ὑπὸ τὴν μορφήν δογματικῆς πεποιθήσεως.

Καί, ὑπὸ τὰς προϋποθέσεις αὐτάς, εἶναι ἐκπληκτικὸν καὶ προξενεῖ κακὴν ἐντύπωσιν, ὅτι ὁ Νίτσε οὐδέποτε ὁμιλεῖ εἰς τὰ ἔργα του εὐμενῶς περὶ τοῦ Ρενάν. Μόλις σημειώνει τὴν ἀριστοκρατικὴν ἠθικὴν τοῦ Ρενάν, ἀλλ' ἐκδηλοῖ ἀποστροφὴν διὰ τὸν σεβασμὸν, τὸν ὁποῖον ὁ Ρενάν δὲν παύει νὰ δεικνύῃ πρὸς τὸ Εὐαγγέλιον τῶν ταπεινῶν, ὅστις σεβασμὸς, βεβαίως παρουσιάζει κάποιαν ἀντίφασιν πρὸς τὰς ἐλπίδας, περὶ ἰδρύσεως, ἑνὸς ἐπωαστηρίου διὰ τὸν Ὑπεράνθρωπον.

Ὁ Ρενάν, καὶ μετ' αὐτὸν ὁ Ταίν, ἐξηγέρθησαν κατὰ τῶν θρησκευτικῶν σχεδὸν αἰσθημάτων, τὰ ὅποια, ἐπὶ μακρὸν, ἔτρεφον, ἐν τῇ νεωτέρᾳ Εὐρώπῃ, πρὸς τὴν Γαλλικὴν Ἐπανάστασιν. Διὰ λόγους ἐθνικούς, ὁ Ρενάν ἤρχισεν, ἀπὸ πολλοῦ ἤδη, νὰ μεταμελεῖται ἀπέναντι τῆς Ἐπαναστάσεως. Ὁ Ταίν, ὅστις, κατ' ἀρχάς, ὠμίλησε μετὰ θέρμης περὶ αὐτῆς, μετέβαλε γνώμην, μετ' ἐμβριθῆ ἐπισκόπησιν. Ὁ Νίτσε βαδίζει ἐπὶ τὰ ἴχνη των. Εἶναι φυσικόν, ὅτι, ἀναγνωρίζοντες ἑαυτοὺς υἱοὺς τῆς Ἐπαναστάσεως, οἱ νεώτεροι συγγραφεῖς αἰσθάνονται, ὅτι εὐρίσκονται εἰς κοινότητα ἰδεῶν μὲ τοὺς ἄνδρας τῆς μεγάλης Ἐπαναστάσεως καὶ εἶναι βέβαιον, ὅτι, λόγῳ τῶν σημερινῶν ἀντιεπαναστατικῶν τάσεων, αὐτοὶ δὲν ἐκτιμῶνται, κατ' ἀξίαν, ἐν Εὐρώπῃ. Ἀλλά, λόγῳ τοῦ φόβου των πρὸς πᾶν ὅ,τι εἰς τὴν κορακίστικην γλῶσσαν τῆς πολιτικῆς καλεῖται Καισαρισμὸς καὶ ἐν τῇ ὑπερβολικῇ ἐμπιστοσύνῃ των πρὸς πᾶν ὅ,τι ὀνομάζεται **Κινήματα τοῦ πλήθους**, οἱ συγγραφεῖς δὲν ἀντελήφθησαν τὴν ἀλήθειαν, ὅτι: ἐκεῖνοι οἱ ὁποῖοι εἶδον μὲ χαρὰν νὰ ἀπονέμεται εἰς τοὺς ἄλλους ἡ δικαιοσύνη, ἡ εὐδαιμονία, ἡ ἠθικὴ καὶ ἡ πνευματικὴ ἐξύψωσις ἦσαν οἱ μεγαλύτεροι Ἐπαναστάται καὶ Ἐλευθερωταί, καὶ τοιοῦτοι δὲν ἦσαν οἱ πολλοὶ μικροί, ἀλλ' οἱ ὀλίγοι μεγάλοι, ὄχι οἱ μικροὶ φθονεροί, ἀλλ' οἱ μεγάλοι γενναῖοι. Ὑπάρχουν δύο κατηγορίαι ἐπαναστα-

τημένων ψυχῶν· ἐκεῖνοι οἱ ὅποιοι ἐνστικτωδῶς αἰσθάνονται, ὅτι προσελκύονται πρὸς τὸν Βροῦτον καὶ ἐκεῖνοι οἷτινες κατὰ τρόπον ἐνστικτώδη ἐπίσης προσελκύονται πρὸς τὸν Καίσαρα. Ὁ Καῖσαρ παραμένει τὸ μέγα σύμβολον. Ὁ Φρειδερίκος ὁ Β΄ καὶ ὁ Ναπολέον δὲν εἶχον, εἰμὴ μέρος τῶν προτερημάτων του ἕκαστος. Ἡ ποίησις τοῦ 1840 καὶ 1850 ψάλλει τὸν πανηγυρικὸν τοῦ Βρούτου. Ἄλλ' οὐδεὶς ποιητῆς ὕμνησε τὸν Καίσαρα. Ὁ Σαίξπηρ αὐτός, ἂν καὶ ἐλάχιστα εὐμενῆς πρὸς τὴν δημοκρατίαν, δὲν εἶχεν ἀκριβῆ ἐπίγνωσιν τοῦ μεγαλείου τοῦ Καίσαρος καὶ δὲν παρουσιάζει, εἰμὴ ὠχράν τινα γελοιογραφίαν αὐτοῦ, εἰς τὸ ὁμώνυμον δράμα, δοξάζων τὸν Βροῦτον, ἀναλώμασι τοῦ Καίσαρος, συμφώνως πρὸς τὴν συνταγὴν τοῦ Πλουτάρχου. Ὁ Σαίξπηρ δὲν ἤννοησεν, ὅτι ἐπὶ τῆς πρασίνης τραπέζης τῆς ζωῆς, ὁ Καῖσαρ ἦτο μία «πόστα» μὲ πολὺ διάφορον ἀξίαν ἀπὸ τὸν ἄθλιον δολοφόνον του. Ὁ Καῖσαρ κατήγετο ἐκ τῆς Ἀφροδίτης, ἡ βραχεῖά του διαμονὴ ἐπὶ τῆς γῆς ἦτο πλήρης κάλλους. Ἡ ψυχὴ του διεκρίνετο διὰ τὴν ἀπλότητα ἐκείνην, ἥτις ἀνήκει εἰς τοὺς μεγαλειτέρους ἄνδρας· ἡ ὑπόστασις του ἦτο εὐγένεια. Ὁ ἀνὴρ οὗτος, τοῦ ὁποίου τὸ ὄνομα χρησιμοποιεῖται ἀκόμη σήμερον, ἵνα σημαίνῃ τὴν ὑψίστην ἰσχύν, ἐγνώριζε καὶ ἔμαθε πᾶν ὅ,τι εἰς ἡγεμῶν καὶ εἰς ἀρχηγὸς τῆς ἀνωτάτης σειρᾶς ὀφείλει νὰ γνωρίζῃ καὶ νὰ μάθῃ. Μόνον μερικοὶ σπάνιοι ἄνδρες τῆς Ἰταλικῆς Ἀναγεννήσεως ἔφθασαν εἰς τὸ ὕψος τῆς μεγαλοφυΐας του. Ἡ ζωὴ του ἦτο ἐγγύησις ὅλων τῶν πραγματοποιησίων προόδων τοῦ καιροῦ του. Ἡ ψυχὴ τοῦ Βρούτου ἦτο πλασμένη ἀπὸ δογματισμὸν καὶ τὸ κύριόν του χαρακτηριστικὸν ἦτο ἡ στενότης ἐκείνη βλέψεων, ἥτις θέλει νὰ ἀνιστᾷ τὰ καθεστῶτα τοῦ παρελθόντος. Τὸ ὕφος του ἦτο ξηρόν, τὸ πνεῦμά του στεῖρον. Δι' αὐτόν, αἱ ἐπαρχίαι δὲν ἦσαν παρὰ χῶραι δορυά-

λωτοι, χῶραι χωρὶς κανέν δικαίωμα. Εἶνε αὐτός, ὅστις κατεδίκασε ν' ἀποθάνωσι τῆς πείνης πέντε γερουσιαστάς τῆς Σαλαμίνας, ὅταν ἡ πόλις αὕτη εὐρέθη εἰς ἀδυναμίαν νὰ πληρώσῃ τὸ ποσόν, τὸ ὁποῖον ἐζήτει.

Καὶ ἡ στείρα αὕτη κεφαλὴ ἀπέβη ἐν εἶδος πνεύματος τῆς ἐλευθερίας, χάρις εἰς ἐν κτύπημα ἐγχειριδίου, τοῦ ὁποίου ἡ σκοπιμότης ἦτο μηδαμινὴ καὶ τὸ ὁποῖον καθόλου δὲν ἐσταμάτησεν ὅ,τι ἤθελε νὰ ἐμποδίσῃ. Αὐτὸ λοιπὸν τὸ κούφιο κεφάλι κατήντησε πνεῦμα τῆς ἐλευθερίας, ἀποκλειστικῶς καὶ μόνον, διότι δὲν ἠννόησε τὴν σημασίαν τῆς ἀνάγκης, ὅπως αἱ ἰσχυρότεροι, αἱ εὐγενέστεροι, αἱ πλουσιώτεροι φύσεις ἐξουσιάζωσι τοῦ πλήθους καὶ διαθέτωσι, κατὰ βούλησιν, τὴν δύναμιν τῶν πολλῶν.

Ἐκ τῶν ἄρτι ρηθέντων, εὐκόλον εἶναι νὰ συμπεράνηται, ὅτι, κατὰ τὸν Νίτσε, ἡ δικαιοσύνη πρέπει ν' ἀποδοθῇ, ἀποκλειστικῶς καὶ μόνον, εἰς ἐνεργητικὰ ψυχικὰ κινήματα, καθόσον τὰ ἀντιδραστικὰ αἰσθήματα εἶναι, κατ' αὐτόν, ταπεινὰ πάντοτε. Ἀλλὰ δὲν ἐνδιέτριψε πολὺ ἐπὶ τοῦ σημείου τούτου. Οἱ προγενέστεροί του ἐπίστευσαν ὅτι βλέπουν τὴν γένεσιν τῆς ποινῆς, εἰς τὸ ἔνστικτον τῆς ἐκδικήσεως. Ἐν τῇ ὠφελιμιστικῇ ἠθικῇ του, ὁ Stuart Mill δέχεται τὴν δικαιοσύνην, ὡς ἐκπορευομένην ἐξ ὑφισταμένων ἤδη πρὸ αὐτῆς ποινικῶν διατάξεων, αἵτινες εἶχον τὸν χαρακτῆρα μέτρων ἀσφαλείας, ἀλλ' ὄχι μορφὴν ἐκδικήσεως. Ἐν τῷ συγγράμματί του «*Ἡ Γένεσις τῆς συνειδήσεως*» ὁ Rée ὑπερασπίζει παραπλησίαν τινὰ θεωρίαν, καθ' ἣν ἡ τιμωρία δὲν εἶναι ἀποτέλεσμα τοῦ αἰσθήματος τῆς δικαιοσύνης. Οἱ Ἄγγλοι φιλόσοφοι, γενικῶς, ἀποδίδουν τὴν τύψιν τῆς συνειδήσεως εἰς τὴν τιμωρίαν, τῆς ὁποίας ἡ ἀξία ἔγκειται εἰς τὸ ὅτι διεγείρει τὸ αἰσθημα τῆς ἐνοχῆς εἰς τὸν ἐγκληματίαν.

Ὁ Νίτσε διαμαρτύρεται κατὰ τῆς θεωρίας αὐτῆς. Ὑπο-

στηρίζει, ὅτι ἡ τιμωρία οὐδὲν ἄλλο κάμνει, εἰμὴ νὰ ψυχραίνει τὸν ἄνθρωπον καὶ νὰ τὸν ἀποσκληρύνῃ, ὅτι, διὰ τῆς ποινικῆς ἐνεργείας, δὲν ἀφήνουν τὸν ἐγκληματίαν νὰ θεωρήσῃ κακὴν τὴν συμπεριφορὰν του, διότι βλέπει νὰ ἐφαρμόζονται ἐναντίον του, ἐν ὀνόματι τῆς δικαστικῆς ὀργάνωσews, αἱ ἴδιαι πράξεις, διὰ τὰς ὁποίας τὸν κατηγοροῦν. Τὸν κατασκοπεύουν, τοῦ στήνουν παγίδας, διεξάγουν μετ' αὐτοῦ πόλεμον στρατηγημάτων καὶ τοῦ ἐπιβάλλουν τὴν βίασανον. Ἐπὶ αἰῶνας μακροῦς, θεωροῦντες τὸν ἐγκληματίαν ὡς ἐπιζήμιον, οὐδόλως δὲ ὡς ἔνοχον, δὲν ἐσκέπτοντο τὸ ἁμάρτημα. Τὸ ἐθεώρουν ὡς τυχαίαν ἐκδήλωσιν· ὁ ἐγκληματίας, ἐξ ἄλλου, ἐδέχετο τὴν τιμωρίαν, ἣτις τὸν ἔπληττεν, ὡς τυχαῖον κακόν, ὑποφέρων αὐτὴν, μὲ τὴν ἰδίαν ἐγκαρτέρησιν, ἀπέναντι τῆς τύχης, τὴν ὁποίαν ἐπιδεικνύουν σήμερον οἱ Ρῶσσοι μουζῖκοι, ἀπέναντι τῶν δεινῶν. Γενικῶς, δύναται νὰ λεχθῆ, ὅτι ἡ τιμωρία δαμάζει τὸν ἄνθρωπον, ἀλλὰ δὲν τὸν βελτιώνει καθόλου.

Μόνον, ἡ κακὴ συνείδησις, ἡ τύψις δὲν ἔχει ἀκόμη ἐξηγηθῆ. Ὁ Νίτσε, περὶ αὐτῆς, κάμνει τὸν ἐξῆς πνευματώδη συλλογισμόν : ἡ τύψις εἶναι ἡ βαθυτάτη νοσηρὰ κατάστασις, ἣτις κατέλαβε τὸν ἄνθρωπον, ὑπὸ τὴν πίεσιν τῆς βαθυτέρας, ἣν ὑπέστη ποτέ, μεταβολῆς καὶ ἣτις ἐπραγματοποιήθη, ὅταν ὁ ἄνθρωπος εὐρέθη ὀριστικῶς καθειρογμένος ἐντὸς τῆς εἰρηνευσίας Κοινωνίας. Ὅλα τὰ ἰσχυρὰ καὶ ἄγρια ἐνστικτα, τὸ κυριαρχικὸν πνεῦμα, ἡ πανουργία, ἡ ἰταμότης, ἡ ἀρπακτικότητα, τὸ πνεῦμα τῆς πρωτοβουλίας, τὰ ὁποῖα, ἕως τότε, ὄχι μόνον ἦσαν ἀνεκτά, ἀλλὰ καὶ φανερῶς ἐνεθαρρύνοντο, ἐθεωρήθησαν, αἰφνιδίως, ὡς ἐπικίνδυνα καὶ, βαθμηδόν, ἐστιγματίσθησαν ὡς ἀνήθηκα, ἐγκληματικά. Ἄνθρωποι, καμωμένοι διὰ βίον πλάνητα, πλήρη περιπετειῶν πολεμικῶν, εἶδον, αἰφνης, τὰ ἐνστικτὰ των χα-

ρακτηριζόμενα, ὡς στερούμενα ἀξίας καὶ κολάσιμα. Μεγίστη ἀποθάρρυνσις, κατάρπτωσις μοναδική, τοὺς κατέλαβε τότε. Καὶ ὅλα ταῦτα τὰ ἔνστικτα, τότε, μὴ τολμῶντα, τοῦ λοιποῦ, νὰ ἐκδηλωθῶσιν εἰς τὸν ἐξωτερικὸν κόσμον, ἢ ἐχθρότης, ἢ σκληρότης, ὁ πόθος ἀλλαγῆς, περιπετείας, ἐπιθέσεως, καταδιώξεως, καταστροφῆς, πάντα ταῦτα τὰ ἀπηγορευμένα ἔνστικτα ἐστράφησαν, τότε, πρὸς τὰ ἐντός, ἐναντίον τοῦ ἰδίου τοῦ ἀνθρώπου. Ἡ κακὴ συνείδησις, ἢ τύψις ἐγεννήθη.

Ὅταν τὸ Κράτος ὠργανώθη, ὄχι διὰ *κοινωνικοῦ συμβολαίου*, ὅπως ὑπέθετεν ὁ Ρουσσὸ καὶ οἱ σύγχρονοὶ του, ἀλλ' ἐκ τοῦ γεγονότος, ὅτι μία νικήτρια φυλὴ ἵδρυσεν ἓνα καθεστῶς τρομερᾶς πιέσεως, ἐπὶ ἑνὸς λαοῦ πολυαριθμοτέρου αὐτῆς, ἀλλ' ἀνοργανώτου, τότε τὰ ἔνστικτα τῆς ἐλευθερίας τοῦ ὑποταγμένου λαοῦ, ἐστράφησαν πρὸς τὰ ἔσω· ἢ δύναμις τῆς ἐνεργείας, ὁ πόθος τῆς ἰσχύος ἐστράφη κατ' αὐτοῦ τοῦ ἰδίου ἀνθρώπου. Καὶ ἐπὶ τοῦ ἐδάφους αὐτοῦ ἐφύτρωσαν τὰ νέα ἰδανικὰ· ἢ ἀπάρνησις τοῦ ἐγώ, ἢ θυσία τοῦ ἐγώ, ὁ ἀλτρουϊσμός. Εἰς τὸ σπέρμα τῆς, ἢ τάσις τοῦ ἀλτρουϊσμοῦ εἶναι ἓν εἶδος ἐνστίκτου σκληρότητος, ἢ τύψις εἶναι πόθος βασάνου.

Ὅλιγον κατ' ὀλίγον, ἔφθασαν νὰ θεωροῦν τὴν ἐνοχῆν των ὡς χρέος, ὀφειλὴν πρὸς τὸ παρελθόν, χρέος πρὸς τοὺς προγόνους, ὀφειλὴν, τὴν ὁποίαν ἔπρεπε ν' ἀποτίσουν διὰ θυσιῶν, δι' ὑποταγῆς καὶ ὑπακοῆς. Ἐκ τοῦ γεγονότος, ὅτι πρόγονοι τὰ ἐδημιούργησαν, τὰ ἔθιμα προσέλαβον τὸν χαρακτῆρα παραγγελμάτων. Ἐξῆσαν οἱ ἄνθρωποι ὑπὸ τὸν διαρκῆ φόβον, ὅτι δὲν προσέφερον ἄρκετὰ εἰς τοὺς προγόνους. Τοῖς ἐθυσίαζον τοὺς πρώτους καρποὺς καὶ τὸ πρωτότοκον τέκνον. Ἐφόσον ἡ δύναμις τῆς οἰκογενείας αὐξάνει, ὁ φόβος, τὸν ὁποῖον ἐμπνέει ὁ πρόγονος, αὐξάνει ἐξίσου. Κάποτε

εὐρίσκεται μεταμορφωμένος εἰς Θεόν, τοῦθ' ὅπερ καταδεικνύει, σαφῶς, ὅτι ἐν τῷ φόβῳ ἐγεννήθη ἡ ἰδέα τῆς θεότητος.

Τὸ αἶσθημα τῆς ἐνοχῆς, ἀπέναντι τῆς θεότητος ηὔξανε εἰς ἔντασιν, διὰ μέσου τῶν αἰώνων, μέχρις οὗτου, τέλος, ἡ ἀναγνώρισις τῆς χριστιανικῆς θεότητος, ὡς Θεοῦ οὐλοῦ τοῦ κόσμου, ἐξώθησε τὸ αἶσθημα τοῦτο μέχρι τοῦ τελευταίου ὄριου. Ἐπὶ τῶν ἡμερῶν μας, δύναται νὰ λεχθῆ, ὅτι τὸ αἶσθημα αὐτὸ τῆς ἐνοχῆς ὑπέστη ποιάν τινα μείωσιν, ἀλλὰ τὴν στιγμὴν, καθ' ἣν ἡ συνασίθησις τοῦ ἁμαρτήματος προσλαμβάνει τὴν μεγαλυτέραν τῆς ἔντασιν, ἡ τύψις, ὁμοία μετὰ τὴν ἀδυνακαρκίνον, ἀρχίζει τὸ διαβρωτικὸν τῆς ἔργον, καὶ ἡ ἀδυναμία τῆς ἐξαγορᾶς τοῦ ἁμαρτήματος καταντᾷ ἔμμονος ἰδέα, σχετιζομένη μετὰ τὴν πίστιν περὶ αἰωνίας τιμωρίας. Εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο τῆς ἐξελίξεως, ὁ πρόπαππος Ἀδὰμ παριστάνεται ὡς καταβεβλημένος ὑπὸ τῆς καταδίκης. Τὸ ἁμάρτημα κατήντησε προπατορικόν. Ναί, ἡ κακὴ ἀρχὴ ἀνάγεται μέχρι τοῦ κόλπου τῆς Φύσεως, ἀπὸ τὸν ὁποῖον ἐξῆλθεν ὁ ἄνθρωπος· εἶναι κατηραμένος, κτῆμα τοῦ Διαβόλου. Τέλος, ἡ δαιμονοπληξία αὕτη ἐπειτάθη, μέχρι τοῦ νὰ ἐμφανίσῃ τὴν παράδοξον αὐτὴν ἐπινόησιν, ἣτις, ἀπὸ δύο χιλιάδων κάπου ἔτῶν, παρέσχεν εἰς τὴν Χριστιανωσύνην προσωρινὴν παρηγορίαν. Ὁ Θεός, θυσιάσθεις ὑπὲρ τοῦ ἀνθρώπου, ἐπληρώθη διὰ τοῦ ἰδίου σώματος καὶ αἵματος.

Μὲ ἄλλας λέξεις, τὸ ἔνστικτον τῆς σκληρότητος στρέφεται κατὰ τοῦ ἰδίου ἀτόμου, γεννῶν τὴν ἐκουσίαν τιμωρίαν καὶ ὅλα τὰ ἄλλα ζωικὰ — ἀνθρώπινα ἔνστικτα προσλαμβάνουν τὸν χαρακτῆρα προσβολῶν κατὰ τοῦ Θεοῦ. Κάθε «ὄχι», τὸ ὁποῖον θὰ ἀντιτάξῃ ὁ ἄνθρωπος, ἐναντίον τῆς φύσεώς του, ἐναντίον τοῦ πραγματικοῦ εἶναί του, θὰ θεωρηθῆ ὡς «ναί», ὡς βεβαίωσις, μαρτυροῦσα τὴν ἀγιότητα τοῦ Θεοῦ,

τάς ιδιότητας αὐτοῦ, ὡς Κριτοῦ καὶ δημίου, τὴν ὑπαρξιν τῆς αἰωνιότητος, τοῦ ὑπερέραν, τῆς ἀτελειώτου τύψεως, τῆς αἰωνίας τιμωρίας ἐν τῇ Κολάσει.

Διὰ νὰ ἐννοηθῇ καλῶς, πῶς ἡ ἐκουσία τιμωρία κατέστη δυνατὸν νὰ περιβληθῇ τὸν χαρακτῆρα ἠθικοῦ ἰδεώδους, πρέπει νὰ λάβωμεν, ἐπίσης, ὑπ' ὄψει, ὅτι αἱ πρῶται γενεαὶ τῶν εὐσεβῶν καὶ τῶν ἐκδότων εἰς κατάνυξιν ἀνθρώπων ἔζων καταθλιβόμεναι ὑπὸ τῆς περιφρονήσεως τῶν κακοποιῶν καὶ τῶν ἀνθρώπων τῆς βίας. Περιεφρονεῖτο ἡ ἔλλειψις πολεμικῶν ιδιοτήτων. Διὰ ν' ἀπαλλαγῶσιν, οἱ εὐσεβεῖς δὲν εἶχον, παρὰ ἓν μόνον μέσον· νὰ ἐμπνεύσουν τὸ φόβον. Καὶ τὸν φόβον αὐτὸν δὲν ἠδύναντο νὰ τὸν ἐμπνεύσουν, εἰμὴ ἀσκοῦντες σκληρότητα ἐπὶ τοῦ ἰδίου αὐτῶν ἀτόμου, διὰ τῆς σκληραγωγίας, διὰ τῆς τραχείας πειθαρχίας τῆς ζωῆς ἐρημίτου. Ἱερεῖς, προφῆται, μάγοι κατώρθωσαν νὰ ἐμπνεύσουν εἰς τὰ πλήθη ὑπερβολικὸν φόβον. Ὁ ἱερεὺς, ὁ σκληραγωγούμενος, εἶναι τὸ ἀποκρουστικὸν ἔμβρον, ἐξ οὗ θ' ἀναπτύχθῃ ὁ «ὑγιῶς σκεπτόμενος ἄνθρωπος». Χάρις εἰς τὴν κυριαρχίαν τοῦ ἱερέως, ἡ γῆ μας κατήντησε κοιλὰς τῆς θυσίας, δηλαδή μία γωνιὰ χαμένη τοῦ οὐρανίου διαστήματος, ἴδπου κατοικοῦσιν ὄντα δυσηρεστημένα καὶ ὑπερήφανα, ἀηδιάζοντα τὴν ζωὴν, ἀπεχθανόμενα τὸν πλανήτην των, ὡς κοιλάδα κλαυθμῶνος καὶ τὰ ὅποια, γεμάτα μνησικακίαν καὶ φθόνον, ἀπέναντι τοῦ κάλλους καὶ τῆς χαρᾶς, ἐπιβάλλουν εἰς τοὺς ἑαυτούς των, ὅσον κακὸν εἰμποροῦν περισσότερον.

Ἐν τούτοις, ἡ ἀντίφασις τὴν ὁποίαν διαβλέπομεν εἰς τὴν σκληραγωγίαν, εἰς τὴν χρῆσιν της κατὰ τῆς ζωῆς, δὲν εἶναι παρὰ ἐπιφατική. Τὸ ἀσκητικὸν ἰδεῶδες εἶναι μέσον διατεθειμένον εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τῆς διατηρήσεως τῆς ζωῆς. Ἡ ὑπαρξίς του προϋποθέτει τὴν νοσηρὰν κατάστασιν τοῦ ἐξημερωμένου ἀνθρώπου, τὴν ἀηδίαν τῆς ζωῆς

συνοδευομένην ὑπὸ τῆς ἐπιθυμίας νὰ εἶναι κάτι ἄλλο, ἄλλοῦ, τὴν ἐπιθυμίαν δὲ αὐτὴν φθάνουσαν μέχρι τοῦ τελευταίου ὁρίου τῆς ἐντάσεως καὶ τοῦ πάθους.

Ὁ ὑποβαλλόμενος εἰς ταλαιπωρίας ἱερεὺς εἶναι ἡ προσωποποίησις τοῦ πόθου τούτου. Μὲ τὴν δύναμιν τῆς ἐπιθυμίας αὐτῆς, κρατεῖ ὑποτεταγμένον, διὰ βίου, ὅλον αὐτὸ τὸ ποίμνιον τῶν θλιβερῶν, τῶν μαραμένων, ἀποτυχημένων καὶ ἀπηλπισμένων ὑπάρξεων. Ἀκριβῶς διότι, ἄρρωστος καὶ ὁ ἴδιος, ἐγεννήθη ποιμὴν. Ἐὰν ἦτο ὑγιής, θ' ἀπέφευγε, μετ' ἀποτροπιασμοῦ, νὰ δόσῃ τὸ ὄνομα τῆς ἀρετῆς, εἰς τὴν ἀδυναμίαν, τὸν φθόνον, τὸν φαρισαϊσμόν, τὴν ψευδῆ ἠθικὴν. Ἀλλ' ὢν ἀσθενής, ἔχει ἀποστολὴν νὰ εἶναι νοσοκόμος εἰς τὸν μέγαν Οἶκον τοῦ Ἐλέους διὰ τοὺς ἁμαρτωλοὺς καὶ τὰς ἁμαρτωλὰς (τὴν Ἐκκλησίαν). Ἀδιαλείπτως ὀφείλει ν' ἀπασχολεῖται μὲ ὄντα, τὰ ὁποῖα ὑποφέρουν καὶ τὰ ὁποῖα ζητοῦν τὴν αἰτίαν τῆς νόσου των ἔξω τοῦ ἑαυτοῦ των· μανθάνει εἰς τοὺς δυστυχεῖς αὐτούς, ὅτι αἰτία τοῦ πόνου εἶναι τὸ ἴδιον τὸ ἄτομον. Οὕτω, χαράσσει νέαν διεύθυνσιν εἰς τὸ ἄλγος ἐκείνου ὅστις πάσχει, τὸν καθιστᾷ περισσότερο ἀνυπεράσπιστον, ὑποχρεῶν αὐτὸν νὰ καταναλώσῃ μέγα μέρος μνησικακίας ἐπὶ τοῦ ἰδίου ἑαυτοῦ του. Δὲν δύναται νὰ ὀνομασθῇ ἰατρός ὁ ἱερεὺς, ὁ ταλαιπωρῶν τὴν σάρκα του· ἀλλὰ καταπραΰνει τὴν ὀδύνην, γνωρίζει νὰ παρέχῃ παρηγορίαν παντὸς εἴδους, πότε ναρκοτικός, πότε διεγερτικός.

Ἡθέλησαν νὰ ἀντιδράσουν κατὰ τῆς καταπονήσεως καὶ τῆς ἀπογοητεύσεως, ἡ ὁποία, ὡς νόσος μεταδοτικὴ, προσέβαλε τὰς μεγάλας μάζας. Μετεχειρίσθησαν πολλὰ φάρμακα. Κατ' ἀρχὴν, κατέγιναν ν' ἀφαιρέσουν ἀπὸ τὴν ζωτικότητα πᾶσαν ἐντασιν· μὴ θέλαιν, μὴ ἐπιθυμεῖν, μὴ ἐνεργεῖν, ἀποκτηνοῦσθαι. (Πασκάλ : *πρέπει ν' ἀποκτηνωθῶμεν*).

Σκοπὸς τίθεται ἡ ἀγιότης. δηλαδή ἡ καθύπνωσις συμπάσης τῆς ἠθικῆς καὶ διανοητικῆς ζωῆς, τελεία ἀδιαφορία, ἀναισθησία, διὰ νὰ φθάσουν οἱ ἄνθρωποι εἰς μίαν ἀναλγησίαν. Κατόπιν, κατὰ τῆς καταστάσεως αὐτῆς τῆς ἠθικῆς καταπιέσεως, μετεχειρίσθησαν τὴν μηχανικὴν δραστηριότητα ὡς ἀποβλακωτικὴν· εἶναι ἡ ἀνταμοιβὴ τῆς ἐργασίας. Ὁ ἱερεὺς, ζηλωτὴς τῆς αὐταπαρνήσεως, ἀπευθυνόμενος πρὸς τὰ κατώτερα καὶ πτωχότερα στρώματα τῆς Κοινωνίας, ἐρμηγεύει πρὸς τὸν, δοῦλον τῆς ἐργασίας, πτωχόν, τὸ ἔργον τὸ ὁποῖον αὐτὸς ἐπιτελεῖ καὶ τὸν πείθει νὰ τὸ θεωρῇ ὡς εὐεργεσίαν. Μετὰ ταῦτα, θὰ εὕρωμεν διαφημιζόμενον φάρμακον κατὰ τῆς θλίψεως, εὐκόλως πραγματοποιουμένας ψυχαγωγίας: προξενεῖν χαρὰν εἰς τοὺς ἄλλους, βοηθεῖν τοὺς ἄλλους διὰ τῆς ἀγάπης πρὸς τὸν πλησίον. Τελικῶς, ὑπάρχει τὸ ὀριστικὸν φάρμακον· καὶ αὐτὸ εἶναι ἡ ὀργάνωσις ὅλων τῶν ἀσθενῶν εἰς ἓν γιγαντιαῖον φιλανθρωπικὸν ἴδρυμα πρὸς ἴδρυσιν κοινότητος. Ἡ αἴσθησις τῆς καχεξίας, ἣτις συνοδεύει τὸ συναίσθημα τῆς ἀδυναμίας, καταπολεμεῖται διὰ τοῦ γεγονότος, ὅτι, χάρις εἰς τὸν ἔσωτερικόν του σύνδεσμον, τὸ πλῆθος τοῦτο αἰσθάνεται ἑαυτὸ ἰσχυρόν.

Τὸ κυριώτερον μέσον τοῦ ἀσκητικοῦ ἱερέως εἶνε, ἐν τούτοις, τὸ νὰ μεταμορφώσῃ τὸ αἴσθημα τῆς ἐνοχῆς εἰς ἁμαρτωλὸν αἴσθημα. Ἡ ἔσωτερικὴ ὀδύνη καταντᾷ τιμωρία καὶ ἡ ἀσθένεια ἁμαρτωλή. Ὁ Νίτσε παραβάλλει τὸν δυστυχῆ, εἰς τὸν ὁποῖον δίδουν τοιαύτην ἐξήγησιν τῶν ἀγωνιῶν του, πρὸς ὄρνιθα, πέριξ τῆς ὁποίας ἐχάραξαν τὸν περίφημον κίκλον διὰ κιωλίας. Εἶναι ἀνίκανος νὰ κινηθῇ ἔξω ἀπὸ τὸν κύκλον. Διὰ μέσου πολλῶν αἰώνων, ὅπουδήποτε καὶ ἂν στραφῇ τις, ἀντιλαμβάνεται τὸ βλέμμα τοῦ ἁμαρτωλοῦ νὰ ρίπτεται πρὸς τὴν ἐνοχὴν αὐτήν, ὡς μόνην

αίτιαν τοῦ πόνου. Παντοῦ, τίποτε ἄλλο ἀπὸ κραυγὰς καὶ μαστίγωσιν τῆς σαρκὸς καὶ τρίχινον σάκκον καὶ δάκρυα καὶ τριγμούς ὀδόντων, συνοδευομένους ἀπὸ φωνάς : Καὶ ἄλλους πόνους ! καὶ ἄλλους πόνους ! Τὸ κάθε τί εἰμποροῦσε νὰ χρησιμεύσῃ διὰ τὴν θυσίαν. Οὕτω, κατέστη δυνατόν νὰ ἐπιπέσουν ἐπιδημῖαι ὑπὸ μορφὴν ἐπιληψιῶν, ὡς ὁ χορὸς τοῦ Saint-Guy, οἱ Μαστιγούμενοι ¹³⁾, ἡ ὑστερία τῶν μάγων, τὸ παραλήρημα τοῦ πλήθους, τὸ ὁποῖον ἐκδηλοῦται εἰς τὰ διάφορα ἐξωφρενικὰ τάγματα (καὶ τῶν ταγμάτων τούτων ὑπάρχουν ἀκόμη ἐπιζῶντες εἰς τὰ δέοντως στιγματισμένα κινήματα τῶν μαζῶν, ὅπως ὁ Στρατὸς τῆς Σωτηρίας κ.λ.π. ¹⁴⁾)

Μέχρι τοῦδε, τὸ ἀσκητικὸν ἰδεῶδες δὲν εἶδε πραγματικούς ἀντιπάλους νὰ ἐγείρωνται κατ' αὐτοῦ· δὲν ὑπάρχουν σαφεῖς

¹³⁾ Σ. Μ. Μαστιγούμενοι (Flagellants). Θρησκευτικὴ αἵρεσις ἰδρυθεῖσα τῷ 1260 μ. Χ. ὑπὸ τοῦ Ἰταλοῦ Δομινικανοῦ μοναχοῦ Ρανιέρι. Ἐξετάθη πολὺ ἡ αἵρεσις αὕτη περὶ τὸ 1349, τὴν ἐποχὴν τῆς χολέρας, εἰς τὴν Γαλλίαν, τὰς Κάτω Χώρας, τὴν Σουαβίαν, τὴν Αὐστρίαν καὶ ἀλλαχοῦ. Οἱ ὀπαδοὶ τῆς αἵρέσεως αὐτῆς ὠνομάζοντο ἀδελφοὶ τοῦ σταυροῦ, ἀπετέλουν δὲ σωματεῖα. Ὁ ἀρχηγὸς ἐκάστου σωματείου κατεδίωκε τὰ μέλη καὶ τὰ ἐμαστίγωνε δημοσίᾳ. Κατ' ἀρχάς, ὁ λαὸς ἐδέχθη, μετ' ἐνθουσιασμοῦ, τὴν αἵρεσιν ταύτην, ἀργότερον δὲ οἱ ὀπαδοὶ τῆς ἀπέδωσαν ἀξίαν ἱεροτελεστίας εἰς τὸ μαστίγωμα, εἰς δὲ τῶν ἀποστόλων τῆς ἐδίδαξεν, ὅτι τὸ μαστίγωμα καθιστᾷ περιττὸν τὸ βάπτισμα. Τότε ὁ Πάπας Κλήμης ὁ VI κατεδίκασε τῷ 1349 πολλοὺς ἐκ τῶν μᾶλλον ἐξημμένων «μαστιγούμενων», ἀλλὰ ἡ αἵρεσις διεσώθη καὶ πολὺ ἀργότερον ἐν Γαλλίᾳ ἰδίως.

¹⁴⁾ Σ. Μ. Θρησκευτικὴ ὁργάνωσις, ἰδρυθεῖσα ὑπὸ τοῦ Γουλιέλμου Μπουῦθ τῷ 1877, με σκοπὸν τὴν ἐξύψωσιν τοῦ θρησκευτικοῦ αἰσθήματος καὶ τὴν παροχὴν βοήθειας εἰς τοὺς πάσχοντας ἐν γένει, διαδεδομένη εἰς ὅλην τὴν Ἀγγλίαν καὶ τὰς ἀποικίας τῆς. Δρᾷ ἀκόμη, ὑπὸ τὴν ἐπίσημον ἀναγνώρισιν τοῦ Κράτους καὶ ἀριθμεῖ ἐ-

εὐαγγελιστῶν νέου ἰδανικοῦ. Ἡ ἐπιστήμη, ἀφ' ἧς, ἀπὸ τοῦ Κοπερνίκου ἰδίᾳ καὶ ἐντεῦθεν, ἤρχισε ἐργαζομένη, ὅπως ἐξαφανίσῃ τὴν ἰδέαν, τὴν ὁποίαν ὁ ἄνθρωπος ἐσχημάτιζε περὶ τοῦ ἑαυτοῦ του, ἔφθασε νὰ ὑποστηρίξῃ σχεδὸν τὸ ἀσκητικὸν ἰδεῶδες. Τὴν στιγμὴν αὐτήν, τὸ ἰδανικὸν τοῦτο, δὲν ἔχει πραγματικούς ἐχθρούς καὶ ὑπονομευτάς, παρὰ μεταξὺ τῶν κωμῶδων θιασωτῶν του, τῶν ὑποκριτῶν ὑπερασπιστῶν του, οἱ ὁποῖοι κινοῦν καὶ ἐπισύρουν τὴν δυσπιστίαν κατὰ τοῦ ὑποθετικοῦ ἰδανικοῦ των.

Ὄταν ὁ παραλογισμὸς τῆς ὀδύνης παρουσιάσθῃ ὡς βλασφημία, τὸ ἀσκητικὸν ἰδεῶδες τοῦ ἀπέδωκε νέαν ἔννοιαν, μίαν ἔννοιαν, ἣτις συνεπάγεται πλῆθος νέων πόνων, ἀλλ' ἡ ὁποία τὸ κάτω-κάτω εἶναι καλυτέρα ἀπὸ τὸ τίποτε. Τέλος, ἡ παροῦσα στιγμή παρίσταται εἰς τὴν γέννησιν νέου ἰδανικοῦ, τὸ ὁποῖον βλέπει εἰς τὸν πόνον, μίαν προϋπόθεσιν, ἕνα ὄρον τῆς ζωῆς καὶ ἕνα ὄρον τῆς εὐτυχίας καὶ τὸ ὁποῖον, ἐν ὀνόματι ἐνὸς νέου πολιτισμοῦ, ἀρνεῖται πᾶν ὄ,τι μέχρι τοῦδε ἀπεκαλέσαμεν πολιτισμόν.

κατοντάδας χιλιάδων ὀπαδῶν, πενήκοντα ἔθνοτήτων, διαίρουμένων εἰς σώματα, κατὰ τὸ στρατιωτικὸν ὑπόδειγμα. Ἐχει μουσικούς μόνον 33.000. Λειτουργοῦν τμήματα αὐτῆς εἰς 73 χώρας, διατηρεῖ ἤδη, ἐν Ἀγγλίᾳ μόνον, 116 ἐργαστήρια γυναικῶν, 39 βρεφοκομεῖα, 96 ἄσυλα παιδῶν, 282 οἰκήματα, ὅπου παρέχεται τροφή καὶ κλίνη δωρεὰν εἰς ἀπόρους καὶ ἀστέγους, 173 ἐργαστήρια διὰ τοὺς ἀνέργους, 22 ἀγροκήπια. Παρέχει δωρεὰν διδασκαλίαν εἰς φυλακισμένους καὶ συντηρεῖ 15 οἰκήματα εἰδικὰ διὰ τοὺς ἐξερχομένους ἐκ τῶν φυλακῶν, εἰς τὰ ὁποῖα οὗτοι μένουσιν καὶ διδάσκονται μέχρις, ὅτου εὗρουν ἐργασίαν. Ἐν γένει δέ, ἀναπτύσσει ἐξαιρετικὴν δρασίαν. Τὸν Μπούθ εἰς τὴν στραταρχίαν τοῦ Στρατοῦ Σωτηρίας διεδέχθη, ἀποθανόντα, ἡ κόρη του Αἰκατερίνη.

V

Εἰς τὸ ἔργον τοῦ Νίτσε, ὑπάρχει ἓν βιβλίον ἀλλόκοτον· τὸ « **Τάφε ἔφη Ζαρατούστρας** ». Τὸ βιβλίον ἀποτελεῖται ἀπὸ τέσσαρα μέρη, συγγραφέντα κατὰ τὰ ἔτη 1883-1885, ἕκαστον εἰς διάστημα δεκάδος ἡμερῶν, ἑκάστου κεφαλαίου συλληφθέντος ἐν τῷ συνόλῳ του, κατὰ τὴν διάρκειαν μακρῶν περιπάτων « εἰς μίαν κατάστασιν ἔμπνεύσεως τοιαύτην, ὥστε ὁ συγγραφεὺς εἶχε τὴν ἐντύπωσιν, ὅτι ἤκουεν ἀπαγγελλομένην ἑκάστην φράσιν », ὅπως λέγει ὁ Νίτσε, εἰς μίαν ἐπιστολὴν του.

Τὸ κύριον πρόσωπον καὶ μερικὰ χαρακτηριστικὰ τῆς μορφῆς τοῦ βιβλίου τὰ ἐδανείσθη ὁ Νίτσε ἀπὸ τὴν **Ἀβέσταν**¹⁵ τῶν Περσῶν. Ὁ Ζαρατούστρας δὲν εἶναι ἄλλος, παρὰ ὁ μυστηριώδης ἐκεῖνος θεμελιωτῆς θρησκείας, τὸν ὁποῖον ἡμεῖς ὀνομάζομεν Ζωροάστρην¹⁶). Ἡ θρησκεία του εἶναι ἡ θρησκεία τῆς καθαρότητος, ἡ σοφία του εἶναι

¹⁵) Σ. Μ. Ἀβέστα. Ὑπὸ τὸ ὄνομα αὐτό, συνελέγησαν τὰ Μασδαϊκὰ κείμενα, ἧτοι τὰ ἱερά βιβλία τῶν ἀρχαίων Περσῶν, τὰ ὁποῖα ἀπεδίδοντο εἰς τὸν Ζωροάστρην. Ἡ Ἀβέστα, ὅπως περιεσώθη τώρα, δὲν εἶναι παρὰ λείψανα μόνον τῆς μεγάλης Ἀβέστας, τὴν ὁποίαν ὁ Μέγας Ἀλέξανδρος διέταξε νὰ καύσωσιν, ἀφοῦ μετεφράσθησαν, κατ' ἐντολὴν του, μόνον τὰ μέρη τὰ ἀφορῶντα τὴν Ἰατρικὴν καὶ τὴν Ἀστρολογίαν. Ἀρχικῶς ἀπετελεῖτο ἀπὸ 21 μέρη, περιλαμβάνοντο δ' ἐν αὐτῇ ὁλόκληρος ἡ Θρησκεία, ἡ Φιλολογία καὶ ἡ Ἐπιστήμη τῶν ἀρχαίων Περσῶν.

¹⁶) Ζωροάστρης, ὁ ἰδρυτῆς ἢ, κατ' ἄλλους, ὁ ἀναμορφωτῆς τῆς Μασδαϊκῆς θρησκείας τῶν ἀρχαίων Περσῶν. Εἰς μερικὰς διαλέκτους τῆς ἀρχαίας Περσικῆς, φέρεται καὶ Ζαρατούστρας. Τινὲς ἠμφισβήτησαν τὴν ἱστορικὴν του ὑπαρξιν, ἰσχυρισθέντες, ὅτι ἦτο πρόσωπον ὅλως μυθολογικόν. Ἀλλ' οἱ περισσότεροι, βασιζόμενοι εἰς τοὺς περιωθέντας ὕμνους τῆς Ἀβέστας, φρονοῦν, ὅτι ἔζησε,

Φ. ΝΙΤΣΕ

ἐλαφρὰ καὶ εὐθυμος, ὅπως ἐνὸς ἀνθρώπου, ὅστις γελαῖ μόλις γεννηθῆ, τὸ εἶναί του φῶς καὶ φλόγα. Ὁ αἰετὸς καὶ ὁ ὄφις, τὰ ὅποια κρατεῖ συντρόφους του, εἰς τὸ σπήλαιόν του, τὸ πλεόν ὑπερήφανον ζῶον καὶ τὸ πονηρότερον ζῶον, εἶναι τὰ παλαιὰ Περσικὰ σύμβολα.

Τὸ ἔργον αὐτὸ συμπυκνώνει, οὕτως εἰπεῖν, τὸ δόγμα τοῦ Νίτσε, ὑπὸ μορφὴν θρησκείας. Ἀποτελεῖ τὸ Κοράνιον, ἢ μᾶλλον τὴν Ἀβέσταν, τὴν ὁποίαν ἠθέλησε ν' ἀφήσῃ εἰς τοὺς μεταγενεστέρους, ἔργον νεφελῶδες καὶ βαθύ, ὑψηλὸν καὶ ξένον πρὸς τὴν πραγματικότητα, προφητικὸν καὶ μεθυσμένον ἀπὸ τὸ μέλλον, ξέχειλον ἀπὸ τὸ ἐγὼ τοῦ δημιουργοῦ, ὅστις, καὶ αὐτὸς πάλιν, εἶναι, ἐπίσης, γεμάτος ἀπὸ τὸν ἑαυτὸν του.

Μεταξὺ τῶν νεωτέρων βιβλίων, τοῦ αὐτοῦ εἴδους, εἰς τὰ ὅποια ἐχρησιμοποιήθη, ἐπίσης, ὕφος συμβολικὸν καὶ ἀλληγορικὸν δύνανται ν' ἀναφερθῶσι «*Τὸν βιβλίον τῶν Πολωνῶν προσκυνητῶν*» τοῦ Μίκιεβιτς καὶ οἱ «*Δόγοι ἐνὸς Πιστοῦ*» τοῦ Λαμεναί, ἐπηρεασθέντος ἀπὸ τὸν Μίκιεβιτς. Ἀλλὰ ταῦτα ἐδανείσθησαν τὸ λεκτικὸν των ἀπὸ τὴν Βίβλον. Ὁ «*Ζαρατούστρας*» ἀντιθέτως, εἶναι, βιβλίον ἐποικοδομητικὸν διὰ τὰ ἐλεύθερα πνεύματα.

Ὁ ἴδιος ὁ Νίτσε θεωρεῖ τὸ βιβλίον του αὐτὸ ὡς τὸ

πράγματι, καὶ ὑπῆρξε προφήτης. Ὁ Πλάτων, ὁ Ἀριστοτέλης καὶ ὁ Πλίνιος παραδέχονται ὅτι ἔζησε 300 - 400 ἔτη πρὸ αὐτῶν, δηλαδὴ περὶ τὸ 1000 - 1100 π. χ. Κατὰ τὴν Ἀβέσταν, θαύματα διάφορα προ-ανήγγειλαν τὴν γέννησίν του καὶ ὁ ἴδιος ἐπετέλεσε πολλὰ θαύματα. Καταδιωκόμενος ὑπὸ κακῶν δαιμόνων, ἠγωνίσθη κατ' αὐτῶν κατίσχυσεν ἐν τέλει καὶ ἤλθεν εἰς ἐπικοινωνίαν μὲ τὸν Θεὸν Μάσ-δαν, ὅστις τῷ ἀνέθεσε νὰ διδάξῃ τὴν θρησκείαν τοῦ πυρός. Ὁ Ζωροάστρης, μεταβὰς εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ Βασιλέως τῶν Περσῶν Βιστάκπα, τοῦ ἐδίδαξε τὴν θρησκείαν τοῦ πυρός.

ἀριστούργημά του. Δὲν συμμερίζομαι τὴν γνώμην του ταύτην. Ἡ φαντασία, ἣτις τὸ ἐμπνέει, δὲν εἶναι ἀρκούντως πλαστικὴ καὶ κάποια μονοτονία εἶναι ἀναπόσπαστος εἰς τὴν λογοτεχνικὴν του μορφήν, τὸν ἀρχαϊκὸν τύπον καὶ τὸ ἀρχαϊκὸν ὕφος του.

Ἄλλ' εἶναι βιβλίον, πρὸς τὸ ὁποῖον θ' ἀπευθυνθῶσιν ὅσοι δὲν δύνανται ν' ἀναγνώσουν τὰ ἄλλα ἔργα τοῦ Νίτσε, τὰ ἀποκλειστικῶς φιλοσοφικά. Περιέχει, ὑπὸ μίαν ποιητικὴν μορφήν, τὰς πλέον Νίτσεικὰς ἰδέας. Ἡ μεγαλυτέρα του ἀξία εἶναι τὸ ὕφος, ἀπὸ τῆς πρώτης μέχρι τῆς τελευταίας λέξεως, πλήρες ἠχητικῆς, βαθύ, ἐλκυστικόν, κάποτε ἐλαφρῶς κατανυκτικὸν εἰς τὰς κρίσεις του καὶ εἰς τοὺς προκλητικὸς ἀφορισμοὺς του, ἀλλά, πάντοτε, παραμένον ἢ ἐκδήλωσις τῆς χαρᾶς, ἢ μέθη ἀπὸ τὸ ἐγώ, πλούσιον εἰς λεπτὰς ἐκφράσεις καὶ εἰς ἐκφράσεις πλήρεις ὀρμῆς, ἀσφαλές. Ὅπισθεν τοῦ ὕφους αὐτοῦ, ζῆ ἓν αἴσθημα, τὸ ὁποῖον ἐνθυμίζει τὴν εὐδίαν γαλήνην τῆς ἀτμοσφαίρας τῶν Ἄλπεων, τόσον ἐλαφρᾶς, τόσον καθαρᾶς, αἰθερίας, ὥστε οὐδὲν μίασμα δύναται ἐκεῖ νὰ ζήσῃ, οὐδὲν μικρόβιον ν' ἀναπτυχθῆ — τόσον ὑψηλά, ὥστε οὐδεὶς ἦχος, οὐδεὶς θόρυβος, οὐδεμία κόνις, οὐδὲν ἴχνος, οὐδεμία ἀτραπὸς φθάνει ἕως ἐκεῖ.

Ἐπερᾶνω, ὁ καθαρὸς οὐρανός· εἰς τοὺς πόδας τοῦ Βουνου, ἢ ἐλευθέρα θάλασσα καὶ ὑπὲρ τὴν κεφαλὴν του φωτεινὸς οὐρανός, εἶδος ἐκπάγλου ἀβύσσου, κυανοῦ κώδωνος περικλείοντος, ἐντὸς τοῦ θόλου του, τὴν μυκωμένην θάλασσαν καὶ τὰς γιγαντιαίας κορυφὰς ἀπορρώγων ὄρέων. Ἐκεῖ ἐπάνω, ὁ Ζαρατούστρας εἶναι μόνος μὲ τὸν ἑαυτὸν του, μόνος μὲ τὸν ἀνατέλλοντα ἥλιον, μόνος μὲ τὸ ἐκλαμπρον μεσουράνημα, τὸ ὁποῖον ὅμως δὲν ἀποκλείει τὴν

δροσερότητα, μόνος μὲ τὰ λαμπυρίζοντα ἄστρα, εὐγλωτα βλέμματα τῆς νυκτός.

Εἶναι ἓνα καλὸν βιβλίον. Βιβλίον σαφές, ὅσον ἀφορᾷ τὴν χαρὰν τοῦ ζῆν, σκοτεινόν, διὰ τὴν αἰνιγματικὴν του γλῶσσαν, βιβλίον διὰ τοὺς ἀναρρηχτάς τῶν ἠθικῶν ὀρέων, διὰ τοὺς παρατόλμους, διὰ τοὺς πολὺ ὀλίγους, οἱ ὅποιοι ἠσθάνθησαν τὴν μεγάλην περιφρόνησιν πρὸς τοὺς ἀνθρώπους, οἱ ὅποιοι ἀπεχθάνονται τόσον βαθέως τὸ πλῆθος, μόνον καὶ μόνον, διότι τοὺς ἐθάμβωσεν ἡ ὀπτασία μιᾶς ἀνθρωπότητος ἀνωτέρας, ἀλκιμωτέρας, τὴν ὁποίαν θὰ ἤθελον ν' ἀναθρέψουν μὲ τὴν στοργὴν των.

Ὁ Ζαρατούστρας ἀπεσύρθη ἐκεῖ ἑπάνω, εἰς τὸ σπήλαιόν του, ἐπὶ τοῦ ὄρους, ἀπὸ ἀηδίαν, πρὸς τὴν εὐτελεῆ εὐτυχίαν καὶ τὰς μικροπρεπεῖς ἀρετὰς τῶν ἀνθρώπων. Εἶδεν, ὅτι αἱ θεωρίαι τῶν ἀνθρώπων, περὶ τῆς ἀρετῆς καὶ τῆς εὐφροσύνης, καθιστοῦν τοὺς ἀνθρώπους ὁσημέραι περισσότερον μικρούς· ἡ καλωσύνη των εἶναι καμωμένη ἀπὸ τὴν ἐπιθυμίαν νὰ μὴ κἀνῃ κανεὶς κακὸν εἰς αὐτούς· ἰδοὺ διατὶ σπεύδουν αὐτοὶ νὰ κάμουν, πρῶτοι, καλὸν εἰς τοὺς ἄλλους. Δὲν εἶναι παρὰ ποταπότης καὶ αὐτὸ τὸ ὀνομάζουν ἀρετὴν. Βεβαίως, θέλουν νὰ κάμουν καὶ κακὸν ἐπίσης καὶ νὰ ἐπιτεθοῦν, ἀλλὰ δὲν στρέφουν τὰς ἐπιθέσεις των, εἰμὴ κατ' ἐκείνων, οἱ ὅποιοι εἶναι, ἤδη, χαμένοι καὶ δύνανται ἀφόβως νὰ τοὺς ἀποτελειώσουν. Αὐτὸ τὸ ὀνομάζουν θάρρος καὶ δὲν εἶναι παρὰ ποταπότης ἀκόμη χειροτέρα. Ἄλλ' ὅταν ὁ Ζαρατούστρας θέλει νὰ κνηγήσῃ ἀνθρώπους, οἱ πρόστυχοι δαίμονες τοῦ φωνάζουν: « Ζαρατούστρα, εἶσαι ἀσεβής! ».

Εἶναι μόνος, διότι ὅλοι οἱ παλαιοὶ σύντροφοί του τὸν ἐπρόδοσαν καὶ τὸν ἐγκατέλειψαν, αἱ νέαι καρδίαι ἐγήρασαν· δὲν εἶναι κἄν γηρασμένοι, εἶναι κουρασμένοι, ταπει-

ναί, ράθυμοι. Καὶ αὐτὸ τὸ ἐξηγοῦν λέγοντες: «ἐπανήλθομεν εἰς τὴν εὐσέβειαν!».

Ἐπερὺγιζον ἄλλοτε, πέριξ τοῦ φωτός καὶ τῆς ἐλευθερίας ὅπως αἱ μυιγίτσες καὶ τὰ ποιητάρια.

Τώρα κάθονται παρὰ τὴν ἐστίαν, θρησκοῦληπτοι παπάδες «Ἀντελήφθησαν τὴν ἐποχὴν των, ἠννόησαν τὸ πνεῦμά της. Ἐδιάλεξαν τὴν ὥραν καὶ τὴν στιγμὴν». Διότι τὰ νυκτοπούλια ἤρχισαν πάλιν τὸ πέταγμά των. Ἡ ὥρα τῶν νυκτερινῶν ὄντων ἔφθασεν.

Ὁ Ζαρατούστρας ἀπεχθάνεται τὴν μεγάλην πόλιν, ἐπειδὴ τὴν θεωρεῖ κόλασιν δι' ὅλας τὰς μοναχικὰς σκέψεις. «Ὅλα αἱ ἐπιθυμίαι καὶ ὅλα τὰ ἐλαττώματα ἐξέλεξαν ἐκεῖ διαμονήν· ἀλλὰ ὑπάρχουν ἐκεῖ καὶ ἐνάρετοι, ὑπάρχουν ἐκεῖ πολλὰ ἀρεταί, ἐπιτήδεια καὶ ἀπησχολημένα. Ὑπάρχουν ἐκεῖ πολλοὶ χαλκέντεροι γραφειοκράται, στολισμένοι μὲ μικρὰ παράσημα καὶ πατέρες θυγατέρων γεμισμένων ἄχυρα καὶ χωρὶς ὀπίσθια. Ὑπάρχει ἀκόμη ἐκεῖ πολὺς οἶκος καὶ πολλὰ θρησκοῦληπτοι εὐγένεια καὶ ταπεινότητες πολλὰ πρὸ τοῦ Θεοῦ τῶν στρατῶν. Διότι ἀφ' ὑψηλοῦ βρέχει ἄστρα καὶ χαριτωμένους ἐμπυμύους. Καὶ πρὸς τὰ ὕψη πετοῦν αἱ ἐπιθυμίαι ὅλων τῶν στηθῶν, τῶν ἐστερημένων ἄστρον». ¹⁷

¹⁷) Σ. Μ. Τὰ ἀνωτέρω εἶπε πρὸς τὸν Ζαρατούστραν κάποιος τρελλός, γ. ωστός εἰς τὸν λαὸν τῆς Μεγάλῃς Πόλεως, ὑπὸ τὸ παρωνύμιον «ἡ μαῖμοῦ τοῦ Ζαρατούστρα», διὰ νὰ τὸν ἐμποδίσῃ νὰ ἔμβῃ εἰς τὴν Μεγάλῃν Πόλιν. Ὁ τρελλὸς αὐτός, κλείων τὸν δρόμον εἰς τὸν Ζαρατούστραν, τοῦ φωνάζει εἰς τὸ τέλος:

— Φτύσε τὴν Μεγάλῃν Πόλιν καὶ γύρισε πίσω!

Καὶ ὁ Ζαρατούστρας, ἀηδιάσας καὶ τὴν Μεγάλῃν Πόλιν καὶ τὸν τρελλόν, ἀντιπαρῆλθε, χωρὶς νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὴν Πόλιν.